

BARTŁOMIEJ SKOWRON
Uniwersytet Wrocławski

KOMUNIKAT O WARSZTATACH LOGICZNO-KRYTYCZNYCH WE WROCŁAWSKICH LICEACH

W roku 2012 w Akademii Młodych Uczonych i Artystów we Wrocławiu zrodził się pomysł zorganizowania warsztatów logicznych z elementami filozofii społecznej. Do realizacji warsztatów została powołana grupa filozofów i matematyków z Uniwersytetu Wrocławskiego. Warsztaty odbyły się w listopadzie i w grudniu 2012 roku. Poniżej prezentujemy informacje o tym wydarzeniu oraz wnioski wyciągnięte na jego podstawie. Projekt w swym ogólnym zamierzeniu był próbą odbudowania zaufania społecznego do logiki, w szczególności w jej aspekcie praktycznym. Warsztatom towarzyszyła myśl Tadeusza Kotarbińskiego, że stawiane wykładowcom logiki pytanie *Po co w ogóle logika?* jest ściśle związane z pytaniem: *Po co w ogóle rozum?*

W dniach od 26 XI 2012 do 14 XII 2012 r. odbyły się pilotażowe warsztaty logiczno-krytyczne w siedmiu wrocławskich liceach: Liceum Ogólnokształcącym nr 1, Liceum Ogólnokształcącym nr 4 im. Stefana Żeromskiego, Liceum Ogólnokształcącym nr 5 im. gen. Jakuba Jasińskiego, Liceum Ogólnokształcącym nr 9 im. Juliusza Słowackiego, Liceum Ogólnokształcącym nr 12 im. Bolesława Chrobrego, Liceum Ogólnokształcącym nr 13 im. Aleksandra Fredry, Liceum Ogólnokształcącym nr 15 im. mjr. Piotra Wysockiego.

W Liceum Ogólnokształcącym nr 12 im. Bolesława Chrobrego odbyły się 4 warsztaty, w pozostałych Liceach po jednym. Każdy warsztat trwał 6 godzin lekcyjnych, najczęściej rozbity był na dwa trzygodzinne bloki. Łącznie przeprowadzono 60 godzin zajęć.

Na tematykę warsztatów – uzgodnioną przez zespół 7 filozofów (w tym 4 matematyków) – składały się: teoria definicji (rodzaje definicji, błędy w definiowaniu), presupozycje (rodzaje presupozycji, presupozycje w reklamach i debatach publicznych, presupozycje w manipu-

lacjach, struktura logiczna mechanizmu presuponowania), erystyka (typy nieuczciwych argumentów, analiza debat publicznych pod tym kątem), wnioskowania (typy wnioskowań, warunki konieczne/dostateczne) oraz zastosowania społeczne teorii gier (gry: dylemat więźnia, stonoga, państwisko w kontekście zagadnienia współpracy i konfliktu społecznego). Ze względu na ograniczenia czasowe w plan warsztatów nie zostały włączone inne rozważane przez zespół części logiki o charakterze praktycznym, w tym m.in. umiejętność efektywnego przeszukiwania Internetu (przede wszystkim za pomocą wyszukiwarki Google) przy użyciu spójników klasycznego rachunku zdań. Warsztaty nie miały charakteru wykładowo-podawczego: nie wzorowały się na erudycyjnym modelu nauczania, tylko na ćwiczebno-warsztatowym, rezygnując często z nazywania poruszanych zagadnień. Do każdego zagadnienia dobrano stosowne ćwiczenia po to, by odpowiednio aktywizować uczniów. W ramach ćwiczeń analizowane były nagrania z najnowszych debat publicznych dostępne m.in. w bardzo popularnym wśród młodzieży serwisie www.youtube.pl, reklamy wideo znanych ogólnoswiatowych korporacji i produktów, doniesienia radiowe, telewizyjne i prasowe.

Na cele warsztatów składały się:

1. edukacja logiczna młodzieży;
2. krzewienie krytyczno-myślącej postawy pośród licealistów, postawy pozwalającej na świadome i aktywne uczestnictwo w społeczeństwie;
3. zbadanie edukacyjnej skuteczności zestawu wybranych zagadnień pod względem metodycznym i merytorycznym w kontekście dalszych działań związanych z projektem, m.in. przeprowadzenia warsztatów we wszystkich wrocławskich (bądź dolnośląskich) liceach;
4. uwrażliwienie uczniów na subtelne formy manipulacji logicznych, które ukryte są w publicznych nośnikach przekazu informacji, w szczególności w debatach publicznych i reklamach;
5. identyfikacja i objęcie wsparciem zdolnej młodzieży zainteresowanej logiką i filozofią społeczną.

W warsztatach udział wzięło 200 uczniów z 7 szkół. Licea samodzielnie rekrutowały uczniów: albo w warsztatach uczestniczyły całe klasy, albo osoby z różnych klas wykazujące zainteresowanie poruszaną tematyką. W pierwszym przypadku zajęcia odbywały się w trakcie lekcji, w przypadku drugim – po lekcjach. Grupy liczyły od 8 do 34 osób.

Realizatorami warsztatów byli: mgr Wiktor Figiel (filozof), dr Katarzyna Kuczyńska (filozof), dr Marcin Łazarz (filozof i matematyk), doc. dr Wojciech Ostrowski (filozof), mgr Krzysztof Siemińczuk (filozof i matematyk), dr Bartłomiej Skowron (filozof i matematyk) i dr Roland Zarzycki (matematyk i filozof). Praca układała się dobrze i efektywnie. Zespół wykazuje wysoką motywację do kontynuacji tego typu działań. Warsztaty w ogólnej warstwie ideowej, jak już napomknęto, pomyślane były jako współczesna kontynuacja myśli i działalności Kazimierza Twardowskiego oraz Szkoły Lwowsko-Warszawskiej.

Na podstawie przeprowadzonych zajęć wyciągnięte zostały następujące wnioski:

– w warstwie merytorycznej:

- dobrze dobrano treści kształcenia w stosunku do celów warsztatów, jednak tempo przyswajania treści było zróżnicowane: w niektórych grupach zabrakło czasu na zrealizowanie wszystkich treści kształcenia. W takich przypadkach zdecydowaliśmy dobrze zrealizować wybrane zagadnienia, a pominać pozostałe;
- należy skupić się na myśli przewodniej warsztatów i dopracować niektóre zagadnienia (np. teorię definicji oraz warunki konieczne/dostateczne) odpowiednio do celu głównego, tzn. wzburzenia krytyczno-myślącego nastawienia.

– w warstwie metodycznej:

- presupozycje oraz analiza debat publicznych i reklam zostały najlepiej ocenione przez uczniów i nauczycieli, wskazywali oni na wysoką praktyczność tych analiz oraz ich przydatność w życiu codziennym;
- teoria definicji oraz wnioskowania (w szczególności warunki konieczne/dostateczne) wypadły najslabiej pod względem metodycznym. Należy udoskonalić ten element warsztatów, a w

szczególności przemyśleć na nowo formę ćwiczeń do tych zagadnień;

- ze względu na to, aby uczniowie lepiej zapamiętali przepracowane pojęcia, powinna zostać wprowadzona mini-książka z ćwiczeniami, do której uczniowie mogliby zajrzeć również po skończeniu warsztatów. Wprawdzie pojawiały się na zajęciach materiały dla uczniów, jednak powinny one mieć regularną formę mini-książki ćwiczebnej;

- uczniowie i nauczyciele bardzo dobrze ocenili wykorzystanie komunikatów multimedialnych (przede wszystkim debat publicznych oraz reklam) podczas warsztatów. Komunikaty multimedialne są współcześnie podstawowym nośnikiem treści kulturowych, nierzadko też wartości logicznych, wobec czego rozumienie ich staje się ważnym elementem świadomego uczestnictwa w życiu społecznym. Stąd płynie wniosek, aby tego typu formy nauczania były brane pod uwagę w nauczaniu logiki i filozofii.

– w warstwie organizacyjnej:

- obierając za kryterium oceny szkół tzw. edukacyjną wartość dodaną (EWD) wypracowaną przez Centralną Komisję Egzaminacyjną, należy uznać, że w projekcie brały udział szkoły dobre i bardzo dobre. Młodzież była aktywna, bystra i nierzadko krytyczna, powinny jednak być brane pod uwagę w przyszłości również szkoły nienajlepsze. Prawdopodobnie uczniowie szkół słabszych skorzystaliby więcej na tego typu warsztatach;

- wiele osób reprezentujących szkoły (np. osoby z następujących szkół: I LO, IX LO, XII LO, XV LO) zgłaszało chęć uczestniczenia w kolejnych etapach projektu bądź w projektach podobnych;

- grupy uczniów powinny być dobierane ze względu na zainteresowanie treściami warsztatów, jeśli bowiem uczniowie są zmuszeni do brania udziału w zajęciach, to dużo trudniej jest prowadzącemu zapanować nad grupą (szczególnie, że uczniowie traktują ten czas jako potencjalnie wolny);

- ze względu na bogactwo dobranych treści warsztaty powinny trwać co najmniej 8 godzin lekcyjnych.

Ewaluacja. 153 uczniów wypełniło ankietę ewaluacyjną. W tym 131 (86%¹) uczniów zgłosiło chęć ponownego udziału w warsztatach, 20 (13%) uczniów nie wyraziło takiej chęci, 2 wstrzymało się od głosu. Za najciekawsze części warsztatów uczniowie uznali teorię gier, presupozycje oraz erystykę. Rodzaje wnioskowań, teoria definicji oraz zagadnienie warunku koniecznego i dostatecznego zostały ocenione słabiej. 63 osoby (41%) oceniły udział w warsztatach jako bardzo korzystny, 77 (50 %) osób jako średnio korzystny, zaś 13 (9%) jako nieprzydatny. 123 uczniów (81%) uznało prowadzącego warsztaty za osobę dobrze przygotowaną i potrafiącą zainteresować tematyką warsztatów, natomiast 28 (18%) uczniów oceniło prowadzącego jako dobrze przygotowanego, ale niepotrafiącego zainteresować poruszaną tematyką.

Efekty i podsumowanie. Przeprowadzono 60 godzin warsztatów w 7 szkołach dla 200 uczniów. Warsztaty jako całość zostały dobrze ocenione przez środowiska szkolne, w komunikatach zwrotnych potwierdziły się przypuszczenia realizatorów dotyczące potrzeby tego typu refleksji logiczno-krytycznej w szkołach.

Na stronie internetowej Pracowni Dydaktyki Filozofii Instytutu Filozofii Uniwersytetu Wrocławskiego www.nauczaniefilozofii.uni.wroc.pl umieszczone są szczegółowe informacje o warsztatach.

Plany na przyszłość:

1. próba zachęcenia innych środowisk do przeprowadzania podobnych warsztatów (przygotowanie i rozpowszechnienie dwudziestostronicowej broszury o warsztatach oraz uzupełnienie strony internetowej warsztatów scenariuszami zajęć);
2. poszukiwanie środków finansowych na objęcie warsztatami większej ilości szkół we Wrocławiu i na Dolnym Śląsku (z uwzględnieniem rekonstrukcji scenariuszy tematów uznanych za mniej interesujące);
3. dalszy merytoryczny rozwój warsztatów, tzn. przygotowanie (na podstawie przeprowadzonej uprzednio diagnozy)

¹ W nawiasach podany jest procentowy udział spośród uczniów, którzy wypełnili ankietę, a nie spośród wszystkich uczestników zajęć.

podręcznika i zeszytu ćwiczeń dla uczniów z przedmiotu roboczo nazwanego *krytyczne myślenie*, przygotowanie podręcznika dla nauczyciela, napisanie scenariuszy do kilkudziesięciu lekcji z *krytycznego myślenia* oraz prowadzenie szkoleń dla nauczycieli, a także wprowadzenie do projektu elementów socjologii i psychologii w celu całościowego ujęcia procesu krytycznego myślenia.

Warsztaty realizowane były przez pracowników Instytutu Filozofii Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Katedry Logiki i Metodologii Nauk Uniwersytetu Wrocławskiego przy aktywnym i skutecznym wsparciu Wydziału Edukacji miasta Wrocławia oraz Wrocławskiego Centrum Akademickiego. Ostatnia z wymienionych instytucji finansowała opisywane przedsięwzięcie.

Bezpośrednim środowiskiem inicjującym warsztaty logiczno-krytyczne była wrocławska Akademia Młodych Uczonych i Artystów – inicjatywa mająca na celu wsparcie młodych naukowców i artystów. Warsztaty logiczno-krytyczne były drugim wydarzeniem tego typu: w 2011 r. Akademia, przy współpracy z Instytutem Immunologii i Terapii Doświadczalnej im. Ludwika Hirszfelda Polskiej Akademii Nauk, zorganizowała warsztaty z biologii molekularnej.

Osoby zainteresowane współpracą w tego typu przedsięwzięciach proszone są o kontakt z koordynatorem projektu:

Bartłomiej Skowron, dr
bartlomiej.skowron@gmail.com
Akademia Młodych Uczonych i Artystów
Katedra Logiki i Metodologii Nauk UWr, Wrocław
Katedra Filozofii Logiki UPJP2, Kraków
Koordynator projektu